

Delirul mistic și tema realităților multiple

2014

Rezumat

Delirul mistic a făcut obiectul unor puține studii clinice și psihopatologice deoarece s-a considerat (probabil) că se supune mai dificil metodologiilor de cercetare cognitiviste. El devine interesant în perspectiva doctrinei “realităților multiple” propuse de Gallagher (realități ficționale ale literaturii, teatrului, lumilor virtuale pe calculator) cu care ne confruntăm zilnic. Cazuistica cu delir mistic evidențiază un proces patologic de depersonalizare/repersonalizare în sensul unui rol aparte într-o “lume specială” simplificată și distorsionată. Cercetarea trece în revistă 14 cazuri cu delir mistic din Registrul de Cazuri pentru Psihoze Timișoara, aducând în discuție rolul narativității și a personajelor de narațiune profani, istorici și mitici, în constituirea delirului. Comentariu sugerează dezvoltarea cercetărilor fenomenologico existențialiste în domeniul delirului, din perspectiva doctrinei realităților multiple.

Delirul și ipoteza “realităților multiple”

Definiția clasică a lui Jaspers consideră delirul ca o judecată (idee, gând, temă) ce apare ca trăită cu o extraordinară convingere, marcată de o certitudine la alte trăiri sau la contraargumente și a cărui conținut e imposibil.

Înțelegerea delirului ca și convingere anormală menține aceasta problemă în aria tulburărilor cognitive, așa cum a fost abordată problema în sec.XIX (1). Interesul crescut din ultimii ani a psihopatologiei cognitive pentru delir înțeles ca și convingere anormală, a condus la teorii parțial validate ca cea “bottom up”, “top-down” și cea a deficitului de înlăturare a opiniei false (2,3,4). Interpretarea delirului ca și convingere falsă a fost de asemenea, contestată, cu diverse argumente (5,6).

O abordare recentă a lui Gallagher (7) sugerează o interpretare a delirului din perspectiva doctrinei “realităților multiple” (M.R.). Aceasta se referă la faptul că omul trăiește în cadrul vieții cotidiene nu doar în mijlocul realității fizice, perceptibilă prin simțuri. Ci, concomitent și în realități mai mult sau mai puțin fictive, dar care fac parte integrantă din viața cotidiană, pe care le accesează circumstanțial pentru perioade limitate de timp. Exemplele ar fi : vizionarea unor piese de teatru, lectura unui roman, participarea la un joc pe calculator. Scenariile din realitățile fictive se desfășoară cu o altă structură spațio-temporală și cauzală decât evenimentele trăite în viața de zi cu zi. În cursul abordării acestor realități subiectul se retrage parțial din ambianța nemijlocită și poate participa la evenimente neactuale, chiar identificându-se cu destinul eroilor fictivi. Pentru ca apoi să se reîntoarcă la viața cotidiană, susținută de simțul comun. Gallagher scria: “Pe lângă lumea în care noi lucrăm, ne câștigăm salariul, ne socializăm, ne bucurăm de viața de familie....mai sunt multiple alte realități care ne scot din realitatea de zi cu zi. De ex. Dacă citesc un roman, merg la teatru sau la cinema sau joc un videogame, eu petrec câteva ore intrând în divers realități ce mi se deschid prin paginile cărții, prin scena teatrului sau pe ecranul de televizor...eu pot să mă identific cu unul sau mai multe din personajele din aceste diferite medii. În vis, sau în visul diurn sau în fantezie pot juca activ

pe de o parte ca fiind eu însumi, pe de alta o variantă modificată a mea, dar diferită de cea zilnică...la fel....eu pot fi în lumea piesei, a filmului, a jocului și apoi să mă întorc în lumea vieții cotidiene...Pare perfect posibil ca cineva să poată intra în realitatea delirantă la fel cum intră în realitatea visului ori într-o realitate ficțională sau virtuală. La fel ca multiple alte realități unele realități delirante sunt mai mult sau mai puțin rupte de realitatea zilnică, incomensurabilă cu legile normale ale rațiunii care guvernează lumea noastră cea de toate zilele.

Dezvoltând ideea lui Gallagher, sugerăm că delirul ar putea fi interpretat ca “alunecarea” sau “căderea” într-un rol aberant dintr-un scenariu fictiv, din care subiectul nu se mai poate reîntoarce la condiția de bază. Identificându-se cu un erou fictiv el raționează și acționează după o logică specială, valabilă în aria ficțiunii dar diferită de cea a vieții de zi cu zi. Această idee care nu este încă dezvoltată, poate fi corelată cu studiile existente privitoare la psihologia narativă a persoanei (7) pe care le-au dezvoltat Tomkins, Hermans, McAdams. Rămâne deschisă problematica R.M. pentru care sugestii importante se pot găsi în elaborările lui Mircea Eliade (8,9) privitoare la diferența între timpul sacru și timpul profan; și la posibila plasare a realității narațiunilor fictive aproape de o zonă specială a temporalității antropologice, pe care narațiunea mitico sacrală o exemplifică. Această trimitere la “lumea” și “realitatea” sacrală, cu care credinciosul are contacte curente în viața sa de zi cu zi, merită de aceea o atenție specială. Cu atât mai mult cu cât ea nu este menționată în exemplele lui Gallagher.

Delirul mistic și particularitățile sale

În lumina celor menționate mai sus prezintă interes delirul cu tematică mistică. Aceasta poate fi considerată una din cele trei arii tematice delirante, celelalte două fiind : tematica relaționării interpersonal sociale (gelozie,

erotomanie, paranoizie, supraveghere); și tematica ce se referă la raportarea la sine identitară și de stare (preocuparea față de boală, față de aspectul corporal, calități și capacități pozitive sau negative, invenție, descendența particulară, nouă identitate). Delirul mistic e doar vag amintit în Manualele de diagnostic și puțin studiat (10,11,12) Psihopatologic, o anumită atenție i-a acordat Sims. Se consideră că această tematică a scăzut în cursul sec.XX în civilizația occidentală (13). Tematica delirantă mistică poate fi întâlnită în majoritatea stărilor psihotice, mai ales în schizofrenie, tulburarea delirantă persistentă și tulburarea bipolară. Formularea cea mai frecventă în care el se exprimă este alegerea specială a subiectului de către divinitate pentru a lupta împotriva răului, a diavolului și a salva omenirea însoțită uneori de identificarea cu un personaj divin. Diavolul se manifestă mai ales prin posesiune corporală și impunere de gânduri și comportamente negative (14).

Condiția specială a delirului mistic este faptul că el trimite, prin definiție, la o realitate supranaturală organizată narativ mitic, care e acceptată tradițional de socio cultural umană ca “având o realitate specială”. Instanța sacrală e susținută de structuri instituționale oficiale și de practici comunitare curente. Universul sacru are pentru credinciosul normal o realitate indiscutabilă, care e paralelă cu realitatea fizico și socio culturală a vieții de zi cu zi, pe care ar putea-o influența. E vorba de o realitate îndepărtată, transcendentă. Accesul la ea se realizează prin rugăciuni individuale și colective. Personajele care o populează sunt marcate de omnipotență în raport cu omul, având acces la viața sa intimă.

În religia creștină principalele personaje sunt Dumnezeu, Isus Christos, Sfântul Duh, Fecioara Maria, relația dintre aceștia având un aer de familie. La acestea se adaugă diavolul. Principalul eveniment este răstignirea lui Isus și învierea sa. Teme importante mai sunt : lupta împotriva

diavolului, salvarea omenirii, Apocalipsa. Dumnezeu are grijă de om, îl protejează și îl poate alege pentru a-i trimite mesaje și misiuni speciale.

Delirul mistic e prin definiție relațional, exprimând raportarea subiectului față de personaje supranaturale atotputernice. Relaționarea socială profană, centrată de paranoide, se referă la ostilitate, supraveghere, înșelare, excepție face doar erotomania și vaga relație a descendenței neclare; în ansamblul ei, relaționarea socială se desfășoară pe o diagramă intim public cu alunecare spre istorie. Cât privește personajele mitului sacral acestea sunt prin definiție îndepărtate și abordabile doar indirect. În delir însă, ele devin apropiate subiectului și acționează direct asupra sa.

Scenariul mitico sacral, tema realităților multiple (R.M.) și delirul.

Ipoteza R.M. face trimitere, în formularea lui Gallagher, la universul narativ cultural al teatrului, literaturii românești, realitatea virtuală de pe calculator etc. Realitatea mitico sacrală nu e menționată.

În raport cu scenariul și personajele mitico sacrale, eroii și personajele narativității culturale – teatru, literatură, istorie, biografie – se află într-o poziție intermediară față de realitatea fizico socială a vieții cotidiene. Ei țin totuși de realitatea profană, nefiind marcați de caracteristica de omnipotență față de credincioși cu care sunt investite personajele din lumea sacralului. Totuși, s-ar putea diferenția în aceste “lumi culturale multiple” zone mai apropiate de instanța supranaturalului (e.g. vrăjitori, extraterestri) și zone mai apropiate de existență cutumieră (personaje istorice, eroi de biografie). Instanța sacrală, prin poziția ei tradițională de realitate originară, “creatoare a lumii”, reprezintă astfel un aspect special al tematicii delirante. De aceea e de așteptat ca delirul mistic să fie un fel de “laborator” psihoantropologic care să lumineze unele aspecte ale acestui sindrom psihopatologic

În delir, ca și în alte stări psihopatologice, structurile psihismului se de-diferențiază, fapt ce afectează spațio-temporalitatea și cauzalitatea specifică antropologică; precum și structura identitară a subiectului. Temporalitatea e centrată pe prezentul trăit, flancat de trecutul memorabil și viitorul proiectat. Spațialitatea se referă la distanțele antropologice de pe axa intim public și la posibilitatea apropierii de obiective. Cauzalitatea implică atribuirea genezei și apariției fenomenelor precum și modul de acțiune, care în acest caz are în vedere gândirea și rostirea. Identitatea subiectului are o structură complexă ce presupune aspectele deja menționate, înrădăcinarea subiectivă în sine, diferențierea de alții și lume; precum și sentimentul agenției și apartenenței la sine a trăirilor. Modificarea acestor aspecte se cere urmărită în delir. Delirul mistic poate fi o ocazie pentru o analiză mai adecvată a fenomenologiei acestei psihopatologii. Și, mai ales, sentimentul global al unei identități cu sine, care-l diferențiază de alții, inclusiv de persoanele cu care se relaționează intim.

Material și metodă

A fost studiat protocolul a 100 cazuri ce prezentau delir mistic, înregistrate prin observație unei evoluții îndelungate de peste 5 ani (între 5 și 25 ani). Cazuistica face parte din Registrul de Cazuri pentru Psihoze Timișoara (România) în care s-au înregistrat cazuri noi de psihoză între 1985-2004, cazuri ce au fost urmărite longitudinal. Total cazuri înregistrate = 1618. Acest lot a fost investigat de atunci până în prezent cu diverse obiective, cazuistica comentată în prezentul articol referindu-se la el.

Obiectivul prezentului studiu este o încercare de înțelegere a delirului mistic din perspectiva R.M. De aceea nu sunt comentate aspectele clinico-

evolutive statistice ale cazuisticii cu delir mistic ci sunt trecute în revistă aspecte fenomenologice a 14 cazuri, cu intenția unei lecturi și interpretări din perspectiva menționată. Cazurile prezentate fac parte din formula standard a delirului mistic de grandiozitate caracterizat prin alegerea subiectului pentru o misiune specială și identificări ale acestuia cu personajele mitico-sacrale. Vom încerca să percepem și să interpretăm această cazuistică din perspectiva doctrinelor R.M. Dar și să urmărim cum în delir se petrece un proces de depersonalizare/derealizare ce transformă subiectul într-un personaj. În primul rând, într-un personaj al realității sacre, în delirul mistic. Dar și în alte tipuri de personaje, istorice sau de ficțiune, în cazul în care delirul nu se menține doar în zona mistică sau paranoică.

Cazuistică

Toți clinicienii și cercetătorii sunt de acord că una din cele mai frecvente teme ale delirului mistic este cea a misiunii divine, ce se dezvoltă pe un fond de grandiozitate. Ea nu e însă singurul aspect particular a acestui tip de delir care poate fi prezent concomitent cu teme delirante din celelalte arii menționate.

Caz 1 O femeie de 41 ani dezvoltă un tablou psihotic cu dezinhibiție maniacală și delir de misiune divină: “E aleasa lui Dumnezeu de la care are misiunea să lupte cu diavolul”. Dumnezeu îi spune zilnic de să facă; Duhul Sfânt vorbește prin mine”. Dumnezeu a ales-o să fie un fel de proroc pentru că : “e curată, nu a mințit, nu a preacurvit și are un semn pe dosul mâinii care indică locul unde a fost cuiul răstignirii lui Isus....” simte un gust amar în gură de la pelinul dat lui Isus iar corpul îi miroase a tămâie” Dumnezeu o protejează și o influențează, simte gânduri care nu sunt ale ei dar acestea sunt “gânduri date de Dumnezeu”, “i se citesc gândurile cu ajutorul lui

Dumnezeu”. Se simte urmărită de oameni, căci oamenii sunt “diavoliți”, își dă seama de aceasta căci “simte un fior de gheață în ceafă”.

Delirul de misiune divină se corelează cu identificarea lui Isus răstignit; misiunea sa e similară cu cea a unui proroc, intimitatea cu divinitatea se exprimă în cunoașterea și influențarea gândurilor, scenariul mistic se extinde și asupra relațiilor cu ceilalți care îi apar ca “diavoliți”. În majoritatea cazurilor cu delir mistic apar aspecte particulare ale simptomelor de prim rang Schneider; acestea merită însă un comentariu special, analiza de față centrându-se pe problematica identitar relațională. Alegerea divină și identificarea cu Isus mută pacienta în lumea supranaturală căci apropierea de Dumnezeu e similară cu un copil protejat de părinte față de răutățile celorlalți. Această apropiere familiară și intimitate să o explicație naturală cunoașterii și implementării gândurilor; căci, orice părinte cunoaște și influențează gândurile copilului său.

Caz 2 O femeie de 42 ani dezvoltă un delir mistic....”simte că îl are pe Dumnezeu în ea și acesta vorbește prin gura ei....trebuie să se roage pentru tot globul”...simte că e vrăjită de vecini și soacră care îi vor răul și resimte influențele parapsihologice....”Isus vorbește prin vocea ei...ea poate face orice”.

Cu toată menționata identificare cu Dumnezeu și misiune excepțională primită, oameni intervin. Dar și aceștia sunt contaminați de lumea supranaturală în care pacienta a intrat, deoarece sunt capabili să vrăjească. Identificarea e subliniată prin fapta că Isus îi împrumută vorbirea și îi asigură omnipotența.

Caz 3 Un bărbat de 44 ani evoluează spre psihoză lent, în 2 ani, prezentând un delir de grandiozitate: simte că e trimisul lui Dumnezeu pe pământ, îl simte pe Isus în corpul lui și are menirea de a salva omenirea de la dezastru, are puteri deosebite pe care le folosește pentru binele oamenilor, este vizionar, tot ce gândește se și întâmplă, de aceea evită să citească articole negative din presă sau să se gândească la acestea pentru a nu se produce noi crime și nelegiuri... pe stradă lumea caută să îl atingă pentru a-i lua din energie, deoarece are puteri supranaturale, lumea îl urmărește pe stradă dar și prin radio și TV... când a trecut granița în altă țară s-a declanșat o furtună “era un semn ceresc pentru a îl avertiza că nu e bine să părăsească țara”... când privește luna sau Biblia, îl vede pe Dumnezeu, îngerii și pe toți sfinții.

Delirul de capacități excepționale se corelează cu misiune divină și identificarea cu Isus. Capacitățile sale excepționale nu sunt însă orientate spre lupta cu diavolul ci pot influența natura și comportamentele umane. Într-un fel el are capacități supranaturale firești pentru cineva care face parte din “lumea divină”. Oamenii îl urmăresc totuși pe stradă și prin radio. Subiectul trăiește într-un univers supranatural, de intimitate cu personajele biblice, fapt natural dat fiind faptul că se ridică la rangul lui Isus, pe care îl resimte încorporat.

Caz 4 Un bărbat de 22 de ani e convins că e fiul lui Dumnezeu și trebuie să împartă oamenilor daruri, pâine, pește.... se consideră șeful Legiunii străine și deține dosarele Revoluției din Timișoara.... va juca într-un film porno...va cumpăra Clinica Psihiatrică în care e internat și îi va da numele său, el propovăduiește vocea lui Dumnezeu și va ajunge în Rai pentru că sufletul lui e curat și nu a păcătuit.

Calitatea de fiu a lui Dumnezeu se combină, imaginativ și metareprezentativ cu alte roluri sociale și valențe sociopolitice megalomane. Intrând în delir, subiectul devine “personaj” în scenarii fictive. Scenariul

mistic și rolul de fiu sau trimis al lui Dumnezeu este în delirul mistic pe primul loc; dar, pot să se dezvolte și alte roluri și alte scenarii, mai apropiată de lumea în care subiectul trăiește; și/sau, de variante narativ-fictive, corelate cu această viață. Rolul identitar de fiu al lui Dumnezeu se conjugă deci și cu alte identități care tind să se dezvolte într-o ficțiune narativă.

Caz 5 Un bărbat de 44 de ani debutează psihotic în 3 luni când percepe tot felul de semne din care înțelege că trebuie să devină credincios... e convins că în 7 luni va veni sfârșitul lumii, că Dumnezeu face semne pe care nu le înțeleg decât unii oameni; așteptând sfârșitul lumii refuză alimentația și consumă apă doar de la o fântână din curtea unei biserici, spre care a fost îndrumat în vis, este alesul Domnului, a înțeles din semne că va fi răstignit în fața Catedralei din Timișoara, e teleghidat de puterea divină și poate să își audă propriile gânduri. Dumnezeu îi arată în vis persoane pe care să le vindece și indică 2 persoane pe care le-a și vindecat cu ajutorul mâinilor și prin credință.

Noua identitate a subiectului de “ales al Domnului” îi permite să înțeleagă semne oculte care-i dezvăluie apropierea sfârșitului lumii; dar, modificarea de identitate progresează și în direcția unei “imitatio Christi” răstignit în localitatea sa, în fața Catedralei. Simptomele de prim rang Schneider se dezvoltă în această atmosferă de ficțiune.

Caz 6 Un bărbat de 32 ani, dezvoltă un delir centrat pe gelozie, se simte urmărit și privit pe stradă, se adaugă convingeri de vrăjire...apoi o tematică mistică de grandiozitate: “eu sunt lumina lumii, trimisul lui Dumnezeu pe Pământ, de Pasti toți puteau lua lumină din aura mea de înger...sunt un om foarte important, toți au auzit de mine“, ”Satana ia chipul vecinilor ca să mă supravegheze, nu mai știu cu cine vorbesc“.

Grandiozitatea se exprimă într-un limbaj metaforic (sunt lumina lumii...) paranoia se corelează cu gelozia, trăirea relațională, vrăjire și demonizarea celorlalți care îl supraveghează.

Caz 7 O femeie de 41 ani prezintă un prim episod delirant paranoid cu simptome de influență transparentă și halucinații comentative. La al doilea episod delirul de grandiozitate mistică: “sunt egala lui Dumnezeu”; fenomenele paranoide sunt puțin exprimate.

Relaționarea față de divinitate nu presupune neapărat subordonare, misiune sau identificare corporală; esențial e că pacientul face parte din aceeași lume cu Dumnezeu; are același rang, poate fi egalul său. Scenariul identitar este însă de cele mai multe ori un experiment explicit.

Caz 8 O femeie de 35 ani prezintă episoade delirante paranoide (2001, 2002), de persecuție, otrăvire, dar și mistice: “simte cum o putere coboară asupra sa când se roagă”. La a doua internare afirmă : “Isus trăiește prin mine, eu sunt Fecioara Maria”, i se adresează soțului cu Iosif sau Avram.

Caz 9 O femeie de 54 ani dezvoltă un delir de grandiozitate mistică, ajungând să afirme “Eu sunt Dumnezeu”, concomitent cu tematica paranoidă fiind urmărită de poliție și securitate; are convingerea că bunica ei a fost substituită cu un spion și merge să o denunțe la poliție. Consideră că șeful statului și mitropolitul sunt copii ei.

Problematica identitară nu se rezumă în acest caz la propria persoană ci vizează și substituirea bunicii. Delirul se dezvoltă ca un scenariu narativ care cuprinde personaje reale importante ce devin copii pacientei.

Caz 10 Un bărbat de 19 ani face un episod psihotic cu grandiozitate mistică: „este o persoană importantă peste care a coborât Duhul Sfânt”, „el va salva țara de la dezastru”, „lumea îl privește deosebit datorită importanței sale”....”e în oraș o vrăjitoare care îl supraveghează și îi cunoaște gândurile”, „toată lumea îi citește gândurile prin TV, radio”; „el poate influența jocul de fotbal al echipei României, doar spunând „atacați”; „Armata de diavoli e din 999 milioane, iar dacă întoarcem numărul reiese 666 – numărul dracului”, nu iese din casă pentru că „nu vrea dracul”, „deoarece în împărăție e doar știință modernă, nu există flori și copaci”; „Când era copil o armată de draci îi voiau răul, l-au împins în tezaurul diavolesc și s-a lovit cu capul de bordură, de atunci se simte rău”. „Dracul îi controlează gândurile, tot orașul, toată țara știe ce gândește”....”este o persoană importantă, Împărat sau Comandant, Împăratul a însărcinat-o pe mama lui ca pe Fecioara Maria și așa s-a născut el”.....”Împăratul va trimite o navă ca să plece acasă....ori în Împărăție ori în Paradis, nu știe exact unde”.....” a purtat un război cu dracii pe care l-a câștigat”...astfel că „s-a eliberat”.

Delirul mistic și de grandiozitate se dezvoltă în direcția narativ confabulatorie, cu elemente de basm. Tatăl său e împărat iar el s-a născut asemănător cu Isus. Transpunerea propriei identități în narativitatea fictivă face loc confabulației.

Caz 13 Un bărbat de 33 ani dezvoltă idei de grandiozitate mistică, cu un comportament bizar ...e convins că are o nouă identitate inspirată din literatura istorică : “ El este sufletul bun al lui Napoleon căruia îi va purta uniforma și în numele căruia va vorbi...sufletul său are mai multe învelișuri, e genial, e omul poporului, un sfânt, are misiunea de a uni biserica catolică cu cea ortodoxă, pentru a se închina omenirea la răsărit...refuză alimentația și obligă familia să facă la fel “pentru a se purifica și deveni ființe superioare”.....e suspicios, agitat, iese pe stradă în ținută neglijentă. La o nouă internare se simte alesul lui Dumnezeu pentru a aduce pe pământ pacea și bunăstarea...are relații cu forțele supranaturale....este ales de Dumnezeu ca la sfârșitul lumii să fie

Împăratul lumii...duce o luptă interioară permanentă în relațiile sale cu Dumnezeu, Lucifer, demonii și îngerii.

În fazele psihozei în care aceasta se manifestă prin delir de grandiozitate, identitatea pacientului e modificată, uneori adoptând sufletul unui personaj istoric; dar în esența sa se plasează într-un strat de existență supranaturală în relația cu cei ce populează cerul. Nu e vorba de o simplă imagine a acestora; ei fac parte din orbita existențială pe care pacientul e convins că se află.

Caz 14 Un bărbat de 22 ani dezvoltă un tablou psihotic relatând: “la un moment dat îl vede pe Isus făcându-i semn cu mâna, era îmbrăcat în alb și albastru, din acel moment aceste culori capătă o semnificație deosebită..tot ce se întâmplă în jur are legătură cu el, chiar cu ceea ce intenționează să facă.....la TV se fac aluzii la viața lui deoarece îi sunt cunoscute gândurile și intențiile iar cineva – probabil regizorul filmului inspirat din viața lui – încearcă să îi influențeze comportamentul și gândirea...afirmă că el e “însemnat” pe corp, în dreptul inimii și mâinii, probabil de Dumnezeu....mama lui nu e mama lui ci o femeie cu care locuiește în casă, nici cel care se dă tatăl lui nu e adevărat, tatăl lui e Dumnezeu, sau regizorul filmului serial Sunset Beach, el e personajul principal din acest film, se autoexaminează atent și afirmă că totul e identic cu personajul din serial...el e mai deștept decât cei din jur care nu îl pot înțelege.

Pacientul are o relație indirectă cu Isus care îi apare doar sub forma unei iluzii de persoană, în cadrul unei percepții delirante care-l mută într-un delir în care identitatea sa se modifică: părinții săi nu sunt cei reali, probabil este fiul lui Dumnezeu, dar ar putea fi și fiul regizorul filmului cu personajul căruia se identifică. Delirul transidentitar se desfășoară astfel parțial într-o identitate de ficțiune intramundănă, ca erou de film.

Comentariu

Delirul mistic e de multe ori centrat pe o tematică de grandiozitate, cu primirea de la Dumnezeu a misiunii divine de a lupta cu răul, a învinge diavolul, a salva omenirea. Uneori această misiune derivă clar din sentimentul de capacitate excepțională și omnipotentă, ce se exercită însă și în alte direcții decât cea a misiunii divine propriu zise. Această inflație grandioasă a eului se poate conjuga și cu alte simptome ale sindromului maniacoal. Dar, în majoritatea cazurilor clinice nu se constată o conjuncție strânsă între intensitatea grandiozității și cea a simptomatologiei maniacale de tip biopsihologic: accelerarea psihomotricității cu hiperactivitate, logoree, insomnie, agitație, dezinhibiție sexuală etc. În mania nedelirantă încrederea în sine și stima de sine sunt crescute, dar ne-tematizate, subiectul neatribuindu-și un rol special. În delirul maniacoal congruent nemistic, autoevaluarea pozitivă e tematizată și subiectul se plasează în rolul unui personaj capabil să rezolve multiple probleme ale oamenilor și lumii, să creeze tot felul de lucruri și uneori să interacționeze cu importante personaje politice și istorice. În delirul mistic grandiozitatea rezultă în esență din nivelul superior al lumii supranaturale în care simte că a intrat, prin adopțiune, identitate, sumisiune. Grandiozitatea se corelează acum cu o familiaritate crescută cu instanța și personajele divine. Faptul rezultă nu doar din aceea că Dumnezeu îl face pe subiect părtaș la acțiunile sale, că vorbește cu el și se adresează lumii prin gura sa, că-i dezvăluie semne divine și îl face un fel de proroc. Ci, deseori are loc un proces de identificare în care subiectul resimte efectiv că “el este fiul Domnului”. Identificarea cu Isus îi dă un rang divin. Se întâlnesc și afirmații: “eu sunt Isus Christos”, “eu sunt Fecioara Maria”, “eu sunt Dumnezeu”. E vorba de o mutație identitară. Un pacient afirmă: mă simt când Dumnezeu când diavolul. Transpersonalizarea

Îl face pe pacient părtaș la universul supranatural. Ceea ce misticii se străduiesc de-alungul unei vieți întregi, unirea ființială cu Dumnezeu, psihopatologia realizează spontan. Intrarea în scenariul mistic aduce cu ea și personajele, evenimentele și limbajul biblic. Și la fel îl aduce pe diavol. În unele cazuri diavolul intră în scenă de partea delirului paranoid, care se derulează concomitent. Oamenii sunt considerați “diavoliți”. Dar el poate interveni și intrând în sinele pacientului, deci prin posesiune; în sinele corporal și în cel mental. Ceea ce merită subliniat la acest nivel este că tradiția folosește doar noțiunea de “posesiune demoniacă”; aceasta se corelează nu doar cu delirul ci și cu stările disociative de conștiință, de transă. Dar, prin simetrie, în delirul mistic s-ar putea vorbi foarte la obiect de “posesiune prin persoanele divine” – Dumnezeu, Isus, Fecioara Maria, Sfântul Duh. Această posesiune supranaturală se realizează în contextul intimității cu întreaga realitate ce caracterizează instanța sacrală; adică cu “lumea divină”.

În marginea acestei patologii identitare s-a “mutat în altă lume” merită subliniat și aspectul narativ ficțional al multor trăiri delirante mistice. În relatările sale pacientul se prezintă, alături de interferența sa cu identitatea personajelor sacre, și ca întruchipând alte identități, istorice sau narativ fictive. El intră pe o orbită de existențială a unei lumi fictive. O lume a narativității, a istoriei și poveștilor. Cu această ocazie se poate reaminti faptul, subliniat de Mircea Eliade, că orice mitologie sacră este o narațiune, o “poveste sacră”, cu personaje și evenimente. Dacă în delirul mistic universul sacral alunecă spre un stil de relaționare similar cu cel din familiaritatea cotidiană, mitul divin alunecă și el în narativitatea vieții cotidiene, ce se deschide în mod particular spre “realitățile multiple”. Univers al culturii și istoriei, populat cu personaje diverse. Nu doar Don

Quijote se poate identifica cu eroii de narațiune. În acest sens e interesantă o altă observație a lui Eliade privitoare la “timpul narațiunilor profane de tip romanesc care derivă din “timpul special” al narațiunii sacre. Intrarea în delir ar însemna alunecarea într-un scenariu narativ în care subiectul ajunge să se identifice cu un rol fictiv aberant; și nu doar o perturbare a proceselor

Realitățile (lumile) ce sunt la dispoziția subiectului real

realitatea (lumea) sacrală

mitul (istoria sfântă) cu
personajele specifice

realități ale “lumilor multiple” culturale

biografie
poveste

istorie
legendă

roman,
reportaj

teatru
film

literatura de ficțiune
realități virtuale pe
calculator

realitatea (lumea) vieții cotidiene

cognitive, de interpretare a informațiilor receptate și/sau de prelucrare a lor rațională. Ne mai putând ieși de pe orbita ficțiunii delirante – așa cum poate ieși din rugăciune, lectură de roman sau vizionarea unei piese de teatru – delirantul ajunge să fie convins de o idee falsă evidentă pentru el, și rezistentă la argumente.

Spre deosebire de delirul mistic, delirul paranoid sau cel monotematic sistematizat – hipocondriac, dismorfofobic, de gelozie, erotoman, senzitiv de relație, nu sugerează la prima vedere identificarea cu un personaj dintr-un scenariu narativ ficțional. Totuși se poate vorbi și în aceste cazuri de concentrarea existenței pacientului pe un rol, derivat din sistemul de roluri sociale pe care îl comentează sociologia lui Pearson. În această viziune sociologică deja tradițională, rolurile sociale nu sunt doar cele privitoare la statusurile sociale: roluri de sex, vârstă – copil, adolescent, adult, bătrân – profesie, condiție maritală – logodit, căsătorit, văduv etc. Această doctrină sociologică acceptă și roluri tranzitorii cum ar fi cea de bolnav sau subiect înșelat; rolul de persoană supravegheată și persecutată de sistemul social și-a dovedit cu prisosință realitatea în regimurile totalitare. Mare parte din delirurile monotematice ar putea fi interpretate ca o patologie identitară care subiectul “alunecă” sau “cade” pe orbita identificării cu astfel de roluri. Totuși în aceste cazuri nu este evident nici procesul de depersonalizare/transpersonalizare și nici aspectul fictiv al scenariilor. Cazuri mai pregnante în această direcție ar fi cele de nesiguranță sau contestare a descendenței oficiale cu căutarea “adevăraților părinți”. Cât privește delirul paranoid, în varianta sa schizofrenă deseori aspectul fictiv al universului delirant devine evident, de exemplu când subiectul se simte controlat de extratereștri. Dar, în cazul schizofreniei, depersonalizarea are caracteristici speciale devitalizante, de pierdere a limitelor și fragmentare a

sinelui, fapt ce face dificilă transpersonalizarea. El se poate totuși resimți ca un personaj abstract, ca o “entitate” supravegheată, dirijată etc.

Sugestia care o dă delirul mistic de a ține cont în cazul psihopatologiei delirante de procesele de transpersonalizare cu adoptarea unui rol într-un scenariu fictiv aberant, ar putea conduce la analize fructuoase. Mai ales că, la acest nivel se poate analiza și comenta distincția și corelația dintre credința religioasă (faith) și convingere în general.

Concluzii

Abordarea delirului mistic din perspectiva doctrinei “realităților multiple” adusă în discuție de Gallagher, sugerează un proces de transidentificare, cu identificarea pacientului cu un rol dintr-un scenariu aberant, desfășurat într-o lume fictivă. Aspectul ficțional sub care apare universul sacral în delir este consecința deficitului, a de-diferențierii psihice pe care o induce psihoza. Cazuistica cu delir mistic, percepută și analizată din această perspectivă, invită la a se acorda atenție realităților multiple – fictive - ale vieții cotidiene – teatru, roman, lumea virtuală – care pot fi suportul ce poate absorbi psihismul deficitar al subiectului în cazul psihozei. Caracterizarea delirului prin alunecarea sau absorbirea subiectului de un rol aberant, reactualizează tema fenomenologiei existențialiste a faptului-de-a-fi-în-lume, invitând de a se programa cercetări psiho-neurofiziologice..sistematice în această direcție.